

BEKİR SITKI ERDOĞAN'IN "AŞK YOLLARINDA" ADLI ŞİİRİNDE DİNİ TASAVVUFİ ESİNTİLER...

Bekir Sıtkı Erdoğan, geleneğe bağlı klasik ve halk şiirimizi çağdaş, yerli ve millî bir söyleyişle günümüze taşıyan şairlerimizden birisidir. Şiirlerinde genellikle aşk, sevgi, hasret, hüznün, gurbet, vatan konularını işleyen şairin yalın, samimi, rahat ve âhenkli bir söyleyişi vardır.

Aruz ve hece veznini şiirlerinde ustalıkla kullanan şairin, bir kısım şiirlerinde "Nihaî" mahlasını kullandığını görüyoruz. O'nun "Aşk Yollarında" başlığını taşıyan şiiri, altı dördlükten teşekkül etmiş olup, millî veznimiz olan hecenin (4+4= 8) ölçüsüne göre yazılmıştır. Ancak, bazı mısralar, ifade ediş biçimleriyle şiirdeki bu durak kuralına uyum göstermezler. İlk dördlükte, vezin durağına uyum gösteren birinci mısradan sonra, diğer üç mısra; ikinci dördlükte ise ilk üç mısradan sonra gelen son mısraın bu kurala uyum göstermeyişi gibi. Bu söyleyiş ve tonlama şiirin diğer dördlüklerinde de (3+5=8) şekliyle kendisini ortaya koyar. Gelenekten geldiği şekildeki durak kuralına ve kafiye düzenine itibar etmeyen bu söyleyiş tarzı, 1940 şiirinin özelliklerindedir¹

Şair, bu şiirde kafiye, bazen kelimelerin kökünde değil aldığı eklerde arar: " kavga/y-ı, çay-ı" gibi. Bazı kafiye, kelime köklerinde olup tam kafiye olarak karşımıza çıkar: " kerv-an, c-an; ah, sab-ah, ş-ah; ; p-us, (fân-us); f-en, t-en, bed-en" gibi. Şiirde yine kelime köklerinde de zengin kafiye kullanıldığını görüyoruz: "d-ava, h-ava, fâ-nus, Yû-nus; ı-şık, e-şik, a-şik" gibi. Ayrıca: "...ya götür; ..-a, ..-u, ..-ini, ..-ını, ..-den" gibi redifler ile: "menzil menzil; kervan kervan; Yûnus'tan Yûnus'u; saç saç; aşıklar aşığı; sevdâdan sevdâya; fendi fenden; Mevlâ'ya Mevlâ'ya" gibi kelime tekrarları yahut zengin aliterasyon ve asonansların geçtiği kelimelerle şiire armoni kazandırılmış, vezin ve duraklarla sağlanan ritmin de tesiriyle şiirde, hoş bir âhenk ortaya konulmuştur.

Şiirin dili, bugün artık tamamen Türkçeleşmiş diyebileceğimiz bir kısım Arapça ve Farsça kelimelerle birlikte temiz, akıcı ve anlaşılır bir Türkçe'dir. Şiirin bazı mısralarında, bu mısraların yüklendikleri anlam ile ortaya çıkan âhengin birleştirip kaynaştırılmasındaki dil ustalığı takdire şâyandır. "Alıp Yûnustan Yûnus'u / Maksadı manaya götür"; "Saç gönül saç ışığını / Yaklaştır dost eşliğini" gibi. Şiirin bütününde gördüğümüz cümle yapısı, bir mısra ile sınırlı kalmamış, dördlüklerdeki birinci ve üçüncü mısralar kendilerini takip eden ikinci ve dördüncü mısralarla bütünleşmiştir. Şiirde bize hiç de yabancı olmayan içli bir sesin, "aşk yollarında" yankılanan feryâdını duyuyoruz. Bu ses özellikle: "Yetiş, ilet, kavuştur, saç, yaklaştır, ayıkla, kurtar, götür" çığlıklarında geçmiş ve gelecek zamanı içine alan bir temenni biçimiyle gönülleri doldurur. İtinayla seçilmiş kelimelerden teşekkül eden bazı mısralar; telmih ve mecaz san'atlarıyla yüklendikleri dinî, tasavvufî ve felsefî anlamlarda, başlangıçtan buyana yaşanan bir kültür ve medeniyetin zenginliğini ve inanç unsurlarını taşır.

Şiirde anahtar kelimenin "gönül" olduğunu görüyoruz. Şair, aşka mekân olan "gönül" aracılığıyla dinî kıssalardan, mesnevîlerden, tarihî olaylardan ve tasavvufî bir kısım duyuş ve düşüncelerden ilhâm alarak, "aşk yollarında" bir dost arayışının içerisine girmiştir. Mevcut varlığın varoluş sebebi, insanoğlunun yaratılış gayesi; bu gayeye ulaşmak için çekilen maddî manevî zorluklar, sıkıntılar; ten, can ve nefis ilişkileri; şairin iç alemindeki gel-gitleri; nefsiyle olan mücadelesi ve ondan kurtulma azmi; başlangıçtan buyana eşya ve hadiselerin zuhuru; aşkın yollarında hikmet arayışları gibi dini, mistik duyarlılıklar, gönül semasında ışıldayan aşk halesinin, belli belirsiz görüntüleri şekliyle sunulmuştur.

¹) Sadık TURAL, *Zamanın Elinden Tutmak*, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2003, 4.Baskı, s.117.

Bekir Sıtkı Erdoğan, “gönül” denilen ilâhî cevheri; duyan, düşünen, inanan ve kendisine yakın bir dost mesabesinde görüyor. Teşhis san’atıyla şahıslandırdığı ‘gönül’e, şiir boyunca seslenerek ona dilek ve temennilerini bildiriyor. Bir nazargâh-ı ilâhî olan gönül, aynı zamanda tefekkürün, idrâkin, cüzî iradenin ve inancın latif bir merkezi; hikmet, irfân, ihsân, imân gibi ilâhî duyguların derin membaıdır.

*Yetiş gönül bu kavgayı
Bir ulu dâvaya götür
Ummâna kavuştur çayı
Ademi Havva ’ya götür*

Şairin, “*bu kavgayı*” diyerek işaret ettiği, kişinin bir ömür boyunca verdiği hak ile batılın mücadelesi, “*ulu davaya*” götürülecek olan bir ömrün yüküdür. İnsan, nefsinin kötülüklerden tezkiye ederken verdiği büyük cihatta, nefsi emmârenin arzu ve isteklerine boyun eğmeden eğer marufu emretmiş, uygulamış ve yaşamış; münkerden de sakınmış ve sakındırmışsa yarına güven ve umutla bakabilmektedir. Hâtâtâ “*Yetiş!.. Gönül*” nidasında, şairde baskın çıkan nedâmet ve kurtuluş duygularıyla birlikte endişe ve korku ürpertilerinin tezahürlerini de duyuyoruz. Şair, “gönül”e: “*Yetiş bu kavgayı bir ulu dâvaya götür*” derken, bir yandan bu nefis kavgasının, bu hayat mücadelesine dayanan zorlu hesaplaşmanın, “ulu davâ”ya götürülebilecek yeterlilikte olduğunun ümidini; diğer yandan da gecikmesi hâlinde böyle bir ömür birikimini kaybetmenin korku ve endişelerini taşımaktadır.

Esasen dinî ve tasavvufî bir yaklaşımla terennüm edilen bu şiire, “kavga” sözcüğüyle başlanmış olması, sevgi ve muhabbet kaynağından beslenen tasavvufî duyuş ve düşünüşün özüne, şiirin genel bütünlüğü içerisindeki söyleyiş tarzına uygun olmadığı kanaatindeyim. Elbetteki nefis ile kavgamız onu aştığımız sürece olacaktır; elbetteki insan, hayatın zorlukları karşısında haklı mücadelesini ortaya koyarken emek verdiği, üzerine titrediği gönülden medet umacaktır. Ancak, irfân menziline yol alan bir ‘gönül’ün; her türlü acı ve ıstırapların, zorluk ve hengâmelerin üstesinden sabırla, sevgiyle ve muhabbetle gelmesini bilme; bu çileyi başarma; bu sevdâyla gönül yapma, gönüller kazanma gibi bir sorumluluğu vardır. ‘Gönül’ün asıl gayesi sevgi, irfân ve şevk yolunda mesafeler kat’ederek canı, arzu edilen menzile yetiştirmek değil midir?...Ulu divâna götürülecek velev ki haklı da olsak kavga ile yapıp ettiklerimiz değil, sevgi ve muhabbet yoluyla ele geçen duyarlılıklarımız, kazanımlarımız olmalıdır. Asırların ötesinden aşip gelen taze, diri ve güçlü bir seste: “*Ben gelmedim da’vi-y-içün benim işüm sevi-y-içün / Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmağa geldim*”² gibi bütün bir hayatı, hâtâtâ kâinatı kucaklayan “sevginin” o esrârlı terennümlerini duymuyor muyuz?.

Bu dörtlükte beni hayli düşündüren ve önemli addettiğim birkaç husus daha var: Çayın ummana kavuşturulması, Mecnûn’un Leylâ’ya götürülmesi gibi temennilerin, şiire alınıp işlenmesinde hiçbir beis yoktur. Zirâ çay, tabiatı icabı ummana sürekli bir akış gösterirken; Mecnûn da yine aynı şekilde Leylâ’yı arayış, ona yönelik içerisinde. Hâtâtâ bu arayış, Fuzulî’nin o lirizmin şahikası denilen söyleyişinde, Mecnûn’un hakiki Leyla’sını, o ezeli ve ebedî olan sevgilisini kendi iç âleminde bulmasıyla bir bakıma vuslatla neticelenmiştir.³ Şiirde benzer telmihlerin, mecazların yaklaşımına bu zaviyeden bakıldığında, cennetten yeryüzüne birbirlerine düşman olarak indirilen,⁴ burada 200 yıl ayrı kaldıktan sonra Arafat’ta kavuşan⁵ Adem ile

²) Faruk K. TİMURTAŞ, **Yunus Emre Dîvanı**, Tercüman 1001 Temel Eser, s.107.

³) Halûk İPEKTEN, **Fuzulî Hayatı, Edebî Kişiliği Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları** Atatürk Üniversitesi Yayınları, Sevinç Matbaası. Ankara 1973 s.20.

⁴) **Â’raf Sûresi: 7/ 24; 25:** “ Allah buyurdu: ‘Birbirinize düşman olarak inin, sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşip kalma ve yaşayıp faydalanma vardır’; ‘Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan (diriltilip) çıkarılacaksınız.’ dedi.”

Havva'nın, gönül tarafından tekrar "*Adem'in Havva'ya götürülmesinde*" ve birbirlerine kavuşturulmak istenmesindeki sebebi anlamak kâbil değildir. Ummana kavuşmayan, yahut ona aktığı halde kendi yatağında kuruyup yok olmaya mahkûm olan nice çaylar, ırmaklar vardır. Şair: "*Yetiş ey gönül!.. Çayı ummana kavuştur; Adem'i de Havaya götür*" diyerek hasret çeken aşıkları sevgiliye kavuşturmasını gönülden talep ediyor. Özellikle çayın, hüsn-i tâlil san'atıyla ummana kavuşturulmasında, çay için bir yok oluş, o enginlik ve derinlik içinde bir kayboluş söz konusudur. Ummanın varlığında bu yok oluş hâli, bir bakıma 'çay'ın varlığı için ebedî var oluş, bir vahdet sırrı, bir vahdet-i vücûd anlayışıdır. Kişinin, aşk çilesinin olgunluğunda benliğinden sıyrılıp ilâhî varlığı kendisinde bulma, o mutlak iradeyle, o mutlak güzellikle bir olma vecdidir. Bu mistik duyuş ve düşünüş, büyük mutasavvıf şairimiz Yûnus'a: "*Beni bende dimen, bende değilim / Bir ben vardır bende benden içerü*"⁶ sözünü söyletmekle kalmaz: "*Hem bâtinem hem zâhirem, hem evvelem hem âhirem / Bu cümlesini yaratıp tertip eden Yezdân benim*"⁷ gibi aklın, havsalanın, idrâk ve iz'anın alamayacağı, istiğrak hâlinde neşve ile duyulup terennüm edilen ve ihtiyatla yaklaşmayı gerekli kılan sözleri de söyletir. İslâmî addedilen vahdet-i vücûd inancının kapsamında Yûnus'un bu sözlerinin hakiki mânâsını duymak, yaşamak ve yazmak için Yûnus gibi olmak; Muhyiddin-i Arabî, gibi duymak, inanmak ve yaşamak gerekir diye düşünüyorum. Zirâ, Yûnus'un hangi şiirine bakarsak bakalım, bu metinlerde beşerî mânâda her hangi bir aşka, işret âlemine, dolu-boş kadehlere katiyen yer yoktur.

Mevlâna'dan, Yûnus'a, Sadreddin Konevî'den, Muhyiddin-i Arabî'ye, Hallac-ı Mansur'dan, Nesimî'ye, Niyâzî-i Mısırî'den Bâyezîd-i Bestâmî'ye kadar nice mutasavvıfların, şairlerin görüş ve düşüncelerinde ifadesini bulan vâhdet-i vücûd nazariyesi, eşya ve hadiselerin kâinat nizamı içerisinde aşk yoluyla anlaşılması, Allah'ın keşifle sezilmesi hâlidir.⁸ Doç Dr. Hayrani Altıntaş bu nazariyeyi: "*Bütün mevcudat mutlak vücudun yani Zat-ı Ehadiyyetin esma ve evsafi olduğu ve onda müstehlik bulunduğu nazariyesine dayanan felsefi yahut diğer tabirle tasavvufi meslek hakkında kullanılan bir tabirdir*"⁹ şeklinde tanımlarken; Prof. Dr. İbrahim Agah Çubukçu: "*Vahdet-i vücûdçulara göre, var olan her nesne Tanrı'nın bir parçasıdır. Tanrı her yerde ve her şeydedir. İnsan da Tanrı'dan bir parçadır.*"¹⁰ tespitinde bulunur.

Âlemi gönül gözüyle görebilen her insan, Allah'ın kuvvet ve kudretinin bütün varlıklara sirayet ettiğini duyar, sezer, bilir. Zerreden küreye bütün mahlûkatın ilâhî bir emirle döndüğünü, dönerken kendi lisân-ı hâlleriyle Allah'ı(cc) tesbih ettiklerini hisseder, duyar. Kendi varlığındaki ilâhî güzelliklerin ve evrensel derinliklerin, o mutlak hakim ve hikmet sahibinin eseri olduğunun idrâk ve imanı içindedir. Zirâ, Atom çekirdeğinin çevresinde aldıkları emirle dönüp duran elektron ve protonlardan, kâinatın merkezi Kâbe'ye, buradan da tâ arş-ı âlâya yükselen menzillerde yer ve gök ehlinin tavafı, Allah'ın(cc) yüce kuvvetinin, eşsiz kudretinin ve nihâyetsiz lütfûnun bir sonucudur. O yoktan var edendir, birdir, diridir, ezeli ve ebedîdir; O bilen, gören ve işiten Allah (cc), kendiliğinden vardır; O'nun eşi, benzeri yoktur ve bütün yarattıklarından da münezzehtir. İslâm'ın omurgasını teşkil eden bu temel inancı: "*Yâ Rab, var eden sen, var olan sensin! / Senden başka sen yok, bir olan sensin! / Her iki cihânda yâr olan sensin; / Ben nasıl ben dedim, gaflete düştüm?!..*"¹¹ şekliyle terennüm eden Rıfat Araz, Yûnus'un vahdet-i vücûd anlayışının dışında ileri sürdüğü hemen bütün görüş ve düşüncelerine itibar eder. Aslında, islâmî kaynaklardan beslenen tasavvufî duyuş ve düşünüş sistemimizde, onun tebliğ ve telkin ettiği usûl

⁵) Muînüd-din Muhammed Emîn Hirevî, **Peygamberler Tarih**, (cev. Muhammed Bin Muhammed Efendi, Altıparmak), Berekât Yayınevi, İstanbul, 1978, s.130, 133.

⁶) Ahmet KABAKLI, **Yunus Emre**, 100 Büyük Edip 100 Büyük Şair, Toker Yayınları, İst., 1972, ikinci baskı, s.205

⁷) Nurettin TOPÇU, "**Yunus Emre'de Vahdet-i vücûd**", **Yunus Emre, Makalelerden Seçmeler**, (Hüseyin Özbay, Mustafa Tatcı) Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 1994, s.437.

⁸) Nurettin TOPÇU, "**a.g.m.; a.g.e.**", s.438, 439.

⁹) Doç Dr. Hayrani ALTINTAŞ, **Tasavvuf Tarihi**, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yayınları, Ank. 1986, s.102.

¹⁰) Prof Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU, **Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1986, s.204.

¹¹) Rıfat ARAZ, **Bir Yürek Yıkanır**, (Şiirler) İnceks, İpekyolu Dağıtım, Dışkapı / ANKARA, 2007, s.13.

ve erkânında, vahdet-i vücût nazariyesine inanılacak, gerekleri mutlaka yapılacak ve yaşanılacaktır diye bir kural da yoktur. Bekir Sıtkı Erdoğan ‘gönül’den, bir temenni olarak istediği: “*Ummana kavuştur çayı*” sözünde, vahdet-i vücût inancına ait bir görüş serdediyor. Zirâ ummana kavuşan, karışan ve onda yok olan çay, ummanın kendisi olacaktır.

*Menzil menzil kervan kervan,
Bir dost arar hâlâ bu can
İzler çölde kaybolmadan,
Mecnûnu Leyla’ya götür*

Dörtlükte “dost”un muhatabı olan kelime “can”dır. Can denilen cevher, ilâhî oluşundan ötürü Allah’tan gelmiş, dönüşü yine O’na olacaktır. İslâm fitratı üzerine tertemiz olarak doğan insan oğlu, taşıdığı bu ilâhî nûrdan, nefhadan ötürü eşref-i mahlûkat olarak vasıflandırılmış ve yüceltilmiştir. Can denilen bu ilâhî cevher, bütün insanlarda vardır. Yûnus’u, daha on üçüncü asırda: “*Elif okuduk ötürü / Pazar eyledik götürü / Yaradılmışı severiz / Yaradandan ötürü*” anlayışına götüren gönül olgunluğu, bu duyuş ve düşüncelerden kaynaklanmaktadır. Zirâ bütün insanlar Adem’in çocuklarıdır. Beden itibariyle topraktan yaratılan Adem’e Allah(cc), kendi nefhasından /ruhundan üfleyerek can vermiş¹², O’nu yeryüzünün halifesi kılmıştır.

Bu âlemde, gurbette olan can; zaman ve mekân içinde nice menziller, mesafeler kat’etmesine rağmen, aslına dönmek için şairin ifadesiyle: “*hâlâ bir dost arayışı*”nın içerisinde. Mesnevîde, neyin feryâdındaki, daha doğrusu yanmış nefesin ve o nefesi üfleyen canın inleyişindeki hikmet de yine aynı ayrılıklara dayanmakta, aynı acı ve ızdıraplardan şikâyet etmektedir. Ömür denilen zaman diliminde bir dost arayışında olan şair, bu yolda kendisinden önce gidenlere ait “*izlerin kaybolma*” korkusu ve endişesini de yaşıyor. Bunun için telmih sanatıyla işaret ettiği ve bir Şark klasiği haline gelen kıssada: “*Mecnûn’un Leyla’ya bir an önce kavuşturulmasını diliyor*”. Halbuki Allah (cc), karanlıklar içinde hakikat izini kaybetmiş akılların, o putlaşmış gönüllerin hakikati bulmaları yönünde çöle, sonsuz bir nûr indirmiştir. Kezâ, bu ilâhî nûrun kıyâmete kadar da kaybolmayacağı hususu, islamî duyarlılıklar ve genel kabuller arasındadır. Velev ki bu çöl, Mecnûn’un Leyla’yı aradığı çöl olsun... Zirâ Kays, böyle bir çöl ikliminde Mecnûn olmadı mı?.. Mecnûn, bu çölde Leyla’dan uzaklaşıp hakiki Leyla’sını bulmadı mı?...Burada, kültür değişmelerine maruz kalarak milleti millet yapan millî dinamiklerden uzaklaşmanın, manevî derinlikleri kaybetmenin endişelerini de taşıyan şair, zaman ve mekânın sınırlarını kaldıran bir görüşle toplumun bütün dinî, felsefî gruplarını:

*Bir kıvılcım düştü âha
Ersin geceler sabaha
Pir Sultan’ı ilet şah’a
Şems’i Mevlâna’ya götür*

sözleriyle birliğe, barışa ve hoşgörüyeye davet eder. Zirâ bu aşk ve bu aşkın beslendiği ilâhî kaynak; mevcut tarikatlar, mezhepler, meşrepler arasında birlik ve beraberliği, sevgi, muhabbet ve kardeşliği öngörür. Bekir Sıtkı Erdoğan, bir kültür ve inanç zenginliğimizden olan Alevilik / Bektaşilik ve Mevlevîlik gibi tasavvufî duyuş ve düşünüş sistemlerinin müntesiplerini, ‘gönül’ aracılığıyla huzur ve güven ortamına çekilmesini ister...

Çayın ummana, Mecnûn’un Leyla’ya, Pir Sultan’ın Şah’a, Yûnus’un Yûnus’a ‘gönül’ tarafından götürülmesine ilişkin talepler, âşık mâşuk münasebeti içerisinde mütalaa edildiği zaman anlamlı ve işin tabîî seyrine uyan samimi istekler olarak karşımıza çıkar. Ayrıca inanç ve

¹²) **Es Secde Sûresi:32/9:** “*Sonra onu şekillendirmiş, ona kendi ruhundan üflemiştir...*”; **Sâd Sûresi:38/71,72:** *Rabb’in meleklere demişti ki: “Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım.”; “Onu tamamlayıp, içine de rûhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın”*

kültür dünyamızın gerçeklerinden olan ve tamamen amelî mânâda kalmış bir kısım farklı görüşlere ait beklentilerin, aynı gönül tarafından karşılanması arzusu şairdeki, birlik, beraberlik ve hoşgörü anlayışının, sevgi tasavvurlarının güzel bir neticesidir. Bu temennilerde aşık, kendisinden çok daha güçlü, kuvvet ve kudret itibarıyla benzersiz olan sevgili karşısında bazen şaşkın, aciz ve çaresiz; bazen de onun yüceliği ve güzelliği karşısında hayret ve hayranlığını gizleyemeyen şevk ve iştihâ sahibidir. Hâl böyleyken şairin: “*Şems’i Mevlâna’ya götür*” talebi, böyle bir anlam bütünlüğü ve ifade ediş tarzı karşısında özelliğini kaybediyor. Hakikatte, Şems için yanıp tutuşan Mevlâna’dır. Bu büyük mutasavvıf şairimiz, aşkın yakıcı ateşini Şems’te tatmış, yaşadığı şevk ve cezbe hâlini, Şems’in tutuşturduğu gönül ocağında bulmuştur. Şems-i Tebrizî’yi tanımakla hayatı ve düşünceleri değişen Mevlânâ’nın, bütün ömrünü: “*hamdım, piştim, yandım*” sözleriyle özetlemesinde de o büyük mürşidin tesiri vardır. Mevlâna, bu güzel insana Mesnevîsinde geniş yer ayırmış, ona olan bağlılığını, ayrılığında ötürü duyduğu derin hasreti, onun methini yaparken düştüğü aczi her fırsatta dile getirmiştir. “*Bana Şems-i Tebrizî’nin methini teklif etme, çünkü ben fenâdayım, çünkü benim zihnim durdu, onun methine kudretim kalmadı.*”¹³ “*İbrahim; yeri, göğü, yıldızları ve güneşi yaratan Allah’ı, güneş de ötekiler gibi battığı zaman anladı. Felekteki güneş de anlayana Hakk’ı tanıtır, ammâ sen Şems-i Tebrizî gibi bir güneş bulursan, gerçekleri daha yakından öğrenirsin. Onun emirlerine, onun uyarılarına sınıksız bağlan. Eğer seni hak visâline götürücü Şems-i Tebrizî’yi bulamazsan, onu, Hakk’ın ziyâsı Hüsâmeddin’den sorup öğren*”¹⁴ diyerek Şems’i gerektiği şekilde öven Mevlânâ, onu bulabilmek ümidiyle birkaç kez Şam’a gitmiş ancak, eli boş dönmüştü. Mevlânâ’nın bu sevgi ve muhabbeti o derece ileri bir safhadadır ki: “*İster Onu gör ister beni. Ey arayan kişi ben o’yum, o da ben*” diyor¹⁵ Prof. Dr. İbrahim Ağâh Çubukçu, Mevlânâ’nın Şems’e olan sevgisini: “*Onun Tanrı’nın maşuku olduğuna inanır. Kendisi onda Tanrı’nın aşkını görür. Kimi zaman da kendini Şems yerine koyar*”¹⁶ ifadeleriyle özetler.

Bekir Sıtkı Erdoğan: “*Şems’i Mevlâna’ya götür*” ifadesinde “*sevileni, sevene götür*” demek suretiyle işin tabii seyrine ters gelen bir yaklaşım sergilemiş, konuyla bütünleşen duyuş ve söyleyiş tarzından uzaklaşmıştır. Zirâ burada bizzat Mevlânâ’nın ifadeleriyle özlenen, hasreti çekilen ve yüceltilen sevgili Şems-i Tebrizî’dir. Bundan ötürü de götürülmesi gereken Şems değil, Mevlânâ olmalıdır. Burada sanırım kafiye ve rediflerden kaynaklanan kural ve musikî uğruna, şiirin mânâsı ve konu bütünlüğü dikkatlerden kaçırılmıştır. Vezinli şiirde, kafiye ve rediflerin tuzağından kurtulmak son derece zordur. Seçilip, kullanılan kafiye ve redifler, eğer mânânın emrine verilmez, onun parlayışına hizmet ettirilmezse; bediî tefekkür unsurlarına ait duyuş ve düşüncelerin tabii seyirleri değişir; oluş biçimleri kabul görmeyen farklılaşmalara uğrar; söz konusu ses unsurlarının şiirdeki varlıkları ise özünden soyutlanmış birer şekilden ibaret kalmaya mahkûm olur.

*Gözlerden kaldırıp pusu;
Nûra kavuştur fânusu!
Alıp Yûnus’tan Yûnus’u
Maksadı manaya götür*

Şiirin en çarpıcı, en estetik ve en lirik söyleyişi: “*Alıp Yûnus’tan Yûnus’u / Maksadı manaya götür*” mısralarında bulunmaktadır. Bir iç âlem fatihi olan Yûnus, önce kendisinin, sonra bütün insanlığın, daha sonra da kendisini var edenin Yûnus’u oldu. Her türlü ideolojiden, gündelik heveslerden, şan ve şöhretten uzak; o saf, samimi ve derinlikli görüşlerinden ötürüdür ki, evrensel mahiyetteki duyuşu ve söyleyişi yakalayan bu büyük mutasavvıf şairimiz; söyleyişindeki söz

¹³) Ken’an Rifâî, **Şerhli Mesnevî-i Şerif**, Hülbe Yayınları-1, Baha Matbaası, İstanbul 1973,s.31.

¹⁴) Ken’an Rifâî, “**a.g.e**”, s.81.

¹⁵) Mehmet ÖNER, **Mevlâna Hayatı Eserleri**, Tercüman 1001 Temel Eser, s.83.

¹⁶) Prof Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, **Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri**, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yayınları Ankara 1986,s.128

kudretine “maksadı mânâda bulmakla” erişti. Bundan ötürüdür ki O: “Canlar cânını buldum bu cânım yağma olsun / Assı ziyandan geçdüm dükkânım yağma olsun”¹⁷ sözünü söyleyebilmiştir. “Gözlerden kaldırıp pusı; Nûra kavuştur fânusu!” sözünde şair, mecazî yönüyle tenin can ile birleşmesini, onun nûrunda kaynaşmasını ister. Tefekkür derinliği içinde gözlerden perdeler çekilir, kalp gözü açılır ve o âhsen-i takvim olarak yaratılan, o eşref-i mahlûkat olan varlığın bütün güzellikleri görülmeye, bütün incelikleri sezilmeye başlar. Şairin ifadesiyle, dış âlemin aldatici güzelliklerinden çekilip içe bakan göz, o hakiki sevgilinin tecellilerini görmeyi arzular; ışığın koruyucusu olan fânus da her hâlükârda nûra kavuşmayı diler. Kur’ân’da geçen: “iş ve davranışlarında sırf O’nu ister ve dilerler”¹⁸ âyeti, ilâhî aşkı terennüm eden salıkların, bu ruh hâlini ortaya koyması bakımından son derece anlamlıdır. Burada fânus yani ışığı koruyan cam kap ten; nûr ise can olarak düşünülmüştür. Fânusun nûra kavuşması; Yûnus’un, Yûnus’tan alınıp, maksadın manâya götürülmesi bir yönüyle ikiliğin ortadan kalkması, çokluk/kesret gibi görünenin birlik/vahdet halinde tecelli etmesi hâlidir ki bu inanç Yûnus’ta: “Yûnus eydür benliği, aradan tarh idelüm / Senin ile bakayın, seni göreyin Mevlâ” şekliyle ifadesini bulmuştur. Yûnus, bu duygu ve düşünceleri sadece söylemekle kalmaz; bilâkis o, söylediğini bizzat duyan, yapan ve yaşayan bir gönül eridir. Yûnus’un, hemen bütün şiirlerinde ileri sürdüğümüz bu tesbiti görmek mümkündür. O, yaşadığı vecd hâlinin neşvesi içinde Mevlâ’sına, Mevlâ’sı ile bakmayı ve o gözle Mevlâ’ sını görmeyi dilemiştir. Son derece girift, son derece ince bir duyuş olan ve yaşanan bir istiğrâk hâlinde terennüm edildiği anlaşılan bu ve benzeri sözler, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Yûnus’ta var olan vahdet-i vücûd inancının bir sonucudur. Türk şiirinin hemen her döneminde bir kısım sûfî şairler tarafından işlenen bu konu, Yûnus’un söyleyişi kadar sıcak, samimi ve derinlikli olmamıştır.

*Saç gönül, saç ışığını,
Yaklaştır dost eşiğini
Bu aşıklar aşığını,
Sevdâdan sevdâya götür*

Bekir Sıtkı Erdoğan: “Saç gönül, saç ışığını,” diyerek kendi gönlünden, ışığını saçmasını ve yolunu aydınlatmasını istemektedir. Şair, bu ışık sayesinde kendisini “dost eşiğine yaklaştıracak” olan yolu kat’edecek, makam ve menzilleri aşabilecektir. Zirâ gönül ışığında, hâttâ daha sarıh bir ifadeyle gönülde hem şairi, hem de bütün insanlığı kuşatacak ilâhî bir sevgi, derin bir muhabbet vardır. Şair, bu gönül ışığıyla dostun eşiğini bulacak, saçılacak bu ışık sayesinde sahip olduğu sevdâdan, sahip olacağı sevdâya gidebilecektir.

“Saç gönül saç ışığını” mısramında “saç” fiilinin iki kere tekrarıyla yapılan tekrar sanatı, bir ısrarın, bir direnmenin ortaya koyduğu ruh halinin tezahürüdür. Şair, azimle ‘gönül’e hitabını sürdürürken ‘gönül’ün, bütün bu talepleri yerine getirmedeki sorumluluğunun ağırlığını da görüyoruz. Bütün bunlar, şiirde birer temenni olarak sunulmakla birlikte, bu isteklerin şiir boyunca değişerek ve derinleşerek devam etmesi, bunların gönül tarafından kademe kademe yerine getirildiği hissini de okuyucuda uyandırıyor. Zirâ şairin gönülden istekleri, özellikle son iki dörtlükte belirgin bir tarzda şahsileşiyor. Diğer dörtlüklerde şair, “gönülden” kendisinin dışındaki şahsiyetlere ilişkin taleplerin gerçekleştirilmesini arzularken; son iki dörtlükte bu talep, hem şaire, hem de teşhis sanatıyla kişileştirilen ‘gönül’ün bizzat kendisine yöneltiliyor. Şairin, gönül diyerek mecaz sanatıyla kastettiği yine bizzat kendisidir.

*Fendi ayıkla ki fenden
Felâh olsun rûhun tenden!
Kurtar Nihâi’yi benden
Mevlâ’ya Mevlâ’ya götür...*

¹⁷) Faruk K. TİMURTAŞ, *Yunus Emre Divanı*, Tercüman 1001 Temel Eser, s.119.

¹⁸) *En’âm Sûresi; 6/52; Kehf Sûresi:18/28.*

Bu dörtlükte “ten” ve “ruh” ikilisi üzerinde duran şair, ‘gönül’ün sahip olduğu fen/donatım /donanım sayesinde ruhun ten kafesinden kurtulmasını istiyor. Ten topraktan, balçıktan yaratıldığından ötürü süflî, rûh ise ilâhî oluşundan ötürü ulvîdir. Can nûruna bürünüp tefekkür kanatlarıyla vuslat yolunda mesafeler kat’eden nice aşıklar, ölmeden önce canlarını tenden sıyırmak, ‘ben’ denilen gücü aşmak suretiyle kurtuluşa ermişlerdir.

Kişinin kendini aşma duygu ve düşüncesi, hemen hemen bütün mutasavvıf şairlerde vardır. Varlığının idrâkinde olan insan, yaşarken de iç âlemini keşfederek, canını, tenin esaretinden kurtarıp, onu ebedî hürriyetine kavuşturabilir. Bunun için insanın kendi varlığından haberdar olması, kendine dönmesi, iç âlemini tanınması ve bu âlemdeki âlemlerde mesafeler kat’etmesi gerekmektedir. “*Fendi ayıkla ki fenden*” diyen şair, insana ait ilmin, fennin her türlü desiseden, kötülüklerden ayıklanması ve arınması halinde ruhun ten kafesinden kurtulacağını ve tabii hürriyetine kavuşacağını söyler. Zirâ, bitip tükenmek bilmeyen maddî İhtiraslar, beşerî arzular insanı iç âleminden uzaklaştırıp, dış âleme bağlar. Nefsin heva ve heveslerinden, onun bitmeyen iptilâlarından kurtulmasını bilen gönül, canı Mevlâ’sına taşıyan ilahî bir cevherdir. Sevgi, sevdâ ve aşk kanatlarıyla nefsin sonu gelmeyen arzu ve ihtiraslarını aşan bir gönül, vuslatın şevk ve iştiyâkıyla Allah’a teveccüh eder; her an Mevlâ’sına kavuşmayı diler. İşte Bekir Sıtkı Erdoğan, “*Mevlâ’ya, Mavlâ’ya*” kelimesini iki kez söylemekle yaptığı tekrar san’atında, sözün bu anlamını sağlamlaştırmayı, güçlendirmeyi amaçlamıştır. Kur’ân: “*iman edenlerin Allah’a olan sevgileri çok daha sağlam ve daha güçlüdür*”...¹⁹ ayetiyle salih kulların bu anlayışına ışık tutar.

Şiirin muhtevası içinde şairin “gönül”den istekleri, yer yer şahsî olmaktan çıkar ve o’nu yaşanan hayatın sınırlarını aşacak tahayyüllere, tasavvurlara götürür. Şiirde gönlüyle sıkı bir münasebetin içerisinde olan, ona sürekli görevler yükleyen ve temennilerde bulunan şairin asıl amacı vuslattır; Allah’a kavuşma iştiyâkıdır. Şiirde telmihler aracılığıyla geçmiş zamana ait olaylar, kıssalar ile gelecek zamana ait güzel temenniler yaşanan hal içinde birlikte verilir. Şair, “*Bir dost arar hâlâ bu can*” diyerek aşk yollarındaki bu dost arayışını sürdürmektedir. O’nun bu arayışı ‘ben’den, ‘nefs’in sınır tanımayan arzu ve ihtiraslarından kurtulması ile mümkün olacaktır. Bu arayış: “*Kurtar Nihâi’yi benden / Mevlâ’ya Mevlâ’ya götür*” temennisiyle şiir boyunca hâtta hayat boyunca da devam eder. Zirâ: “*...nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle daldıran da ziyan etmiştir.*”²⁰

Bekir Sıtkı Erdoğan, kendisine haklı bir şöret kazandıran “*Binbirinci Gece*” de; iliklere kadar duyulup yaşanan gurbet hüznünü, yalnızlık duygusunu ve sıla hasretini, şiire has olan ritim, armoni ve âhenk unsurlarıyla birlikte ustalıkla yoğurup, o sade ve samimi ifade ediş tarzındaki kolektif şuurla okuyucuya sunmuştur. Bahse konu şiirde, muhtevaya dayalı duyuş ve düşünceler, şiirin derûnî ahengiyle öylesine kaynaştırılarak ve uyum içerisinde verilmiştir ki okuyucu, o şiirde kendi yalnızlığını görmüş, kendi hüznünü, hasretini duymuş ve o estetik sesi, kendi sesiymiş gibi sahiplenmiştir. “*Kışlada Bahar*” başlıklı şiirinde de aynı başarıyı yakalayan Nihâi’den, bu kıratda söylenmiş nice dinî tasavvufî şiirler bekliyoruz...

Dr.Rıfat ARAZ

¹⁹) Bakara Sûresi:2 / 165.

²⁰) Şems Sûresi: 91/ 9,10.